

שכח להפריש חלה מערב יו"ט של פסח וסוכות

10/08/2018

אם מותר להפריש ביו"ט*

א

בשו"ת שבסוף ספר אבני מלואים סימן י"ח מביא דעת המל"מ בחולה שיש בו סכנה וצריך לאכול דברים האסורים ויש אפשרות לבטל האיסורים ברוב, שיש לתת לחולה האיסור ולא לבטל האיסור ברוב היתר ולעבור על איסור שאין מבטלים איסור לכתחילה. ואף שאיסור לבטל לכתחילה הוא איסור יותר קל מלאכול דבר אסור, וקיימ"ל שמאכילין לחולה הקל הקל תחילה, כל זה בשאפשר להציל החולה באכילת איסור קל משא"כ לבטל איסור לכתחילה שאין הביטול מרפא לחולה, דבר זה לא הותר כלל. לא מבעי' להשיטה שלבטל איסור אסור מן התורה והוא דעת הראב"ד אלא אפילו לדעת החולקין וסוברים שלבטל איסור אינו אלא איסור דרבנן מ"מ גם איסור דרבנן אסור לאדם לעבור כל שאין בו משום הצלת החולה.

* חלק שני מתוך מאמר מקיף. החלק הראשון יפורסם אי"ה באורייתא כרך ו' שיוקדש לעניני פסח

ב

ואבני מילואים חולק על המשל"מ וסובר שמותר לעבור איסור דרבנן כדי להציל מלעבור איסור דאורייתא כל שלא פשע שאומרים לאדם חטא כדי שתזכה. ולכן בחולה שיש בו סכנה שלא פשע, מותר לבטל איסור כדי להצילו מלעבור איסור תורה להסוברים שלבטל איסור אינו אסור אלא מדרבנן.

ויש לעיין לשיטת האבני מילואים למה שנינו בגמ' ר"ה שופר של ר"ה אין עולין באילן אף שהוא איסור דרבנן, למה לא נתיר לו לעבור איסור דרבנן כדי לזכות במצוות שופר מן התורה שהרי אומרים לאדם חטא כדי שתזכה. וצריך לומר שמדובר שפשע שלא הורידו מערב יו"ט וכל שפשע אין אומרים לאדם חטא כדי שתזכה. אכן לפי זה במקום שלא היה יכול להוריד השופר בערב יו"ט ולא היה בידו להכין שופר אחר באופן זה נתיר לו להוריד וזה לא שמענו. ועוד א"כ למה מצינו

אמנם העירוני דאם הבקבוק נעשה ראוי למלאכתו על ידי חיתוך בפיטמה בלא הורדת חתיכה אף אם מוריד אותו לגמרי אינו בגדר מחתך אחרי שאין לו צורך בהורדתו רק בחור בעלמא.

נזכר קודם ומכה בפטיש ולא מחתך עכ"ל. ולפימ"ש"כ יש לומר דהוי ממש מחתך דצריך שהכלי יהא חתוך במקום זה מהפיטמה ואינו דומה לפותח בית הצואר דעושה רק קרע ואין מוריד כלל מהבגד.

ששבות מדבריהם יהיה כוחו כאילו הוא דאורייתא, משא"כ הכא דאף בטמא דאורייתא עשה דפסח דוחה אותה כיון דליכא בו [בטמא] כרת אלא עשה וכו' וא"כ לא שייך שיעמידו דבריהם, דמה בכך שיעמידו ויהיה כטמא דאורייתא, הא גם בדאורייתא ממש פסח דוחה אותה וכו', עכ"ל רע"א.

לפי"ז נראה שגם אין אומרים בזה חטא כדי שיזכה חברך מאחר שדינו כדאורייתא ולא אמרו לאדם חטא רק בעבירה שאילו היתה מדאורייתא היתה נדחית בזה מותר לו לחטוא כדי לזכות ואילו לאחרים אסור לחטוא כדי לזכות לאחרים, ולכן מותר לרדות פת מתנור שלא אסרוהו חכמים כאיסור גמור, תדע שהרי מותר בשינוי ולצורך שבת וכמו שכתבו המלחמות בסוגיא. וכן מה שאסור לבטל איסור לכתחילה שאומרים בזה חטא כדי שיזכה לדעת האבני מילואים אינו בגדר איסור תורה שהרי אין כלל איסור מעין זה בתורה ולכן מותר לחטוא בו כדי לזכות.

וכן במה שאמרו בגמ' מנחות מח. א' בשחט כבשי עצרת בשבת שלא לשמן שהקשו בגמ' למה לא יזרוק הדם בשבת כדי לזכות להתיר הכבשים. ותרצו שאין אומרים חטא בשבת כדי שתזכה בחול [שהקטרת האימורין במוצאי שבת], ויש לעיין איזה איסור הוא לזרוק דם קרבן בשבת, ואולי האיסור משום מוקצה. וצריך לומר שאיסור מוקצה אינו חמור כשאר איסור מלאכה דרבנן דאינו בגדר מלאכה. ותדע שהרי התירו משום הפסד ממון ואינו דומה לאיסור הזאה על טמא מת בשבת שאסור משום מתקן גברא שהוא איסור בגדר מלאכה בשבת.

אכן ממה שאמרו שם שאברי עולה

שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת והוא הזאה ואיזמל, ואמאי לא נתיר להזות עליו בשבת ולעבור איסור דרבנן כדי שיזכה במצוה דאורייתא והרי הזאה שאסור בשבת משמע בכל אופן, גם אם לא היה אפשר להזות בערב שבת כגון שהיה שלישי של ^{אחר החכמה} בשבת ונטמא באונס.

ועוד שכל זה שאמרנו שצריך שלא יבוא בפשיעה כדי להתיר לו לעבור איסורא זוטא אינו אלא לאחרים שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אם חבירו פשע אבל אומרים לאדם חטא כדי שתזכה בעצמך ולכן מותר למי שהדביק פת בתנור לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה. ואפשר להקשות קושיא זו כדרך קצרה למה התירו לרדות למי שהדביק פת בתנור כדי שלא יבא לידי איסור סקילה ואילו איזמל וערל והזאה לא התירו, וכן לא התירו לעלות באילן לתקוע בשופר. אכן זה יש ליישב שאומרים חטא בשבת ברדית הפת וזכה בשבת שלא יעבור באיסור סקילה משא"כ לעלות באילן להוריד שופר שחוטא ביו"ט וזוכה בשופר לא אמרינן (כבמנחות מ"ח ע"א, ראה להלן).

ג

ויש לומר עפ"י מה שהעלה רע"א בשו"ת סי' י"ג וברו"ת יבמות ז' ע"ב ד"ה גמרא - מוטב יבוא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה לעשה שאין בו כרת ויכנס הטבול להר הבית להכניס ידיו לבהונות לטהר לאכול פסחו לערב. ואין זה דומה לערל, הזאה ואיזמל דהעמידו חז"ל דבריהם במקום כרת, דהתם אילו היה מדאורייתא איסור [להזות בשבת] לא היה מותר לעבור האיסור כדי לקיים מצות פסח, דמכשירים אינו דוחה שבת ואמרו חז"ל

תעשה נדלא תאכל דפסולה, ואע"ג דאיכא ל"ת באכילת פסולים כדאמרינן כל שבקודש פסול בא ליתן ל"ת על אכילתו. אמר רבא אין עשה דוחה לל"ת שבמקדש שנאמר ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסייה אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי נייתי עשה נדאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר כלילה הזה ותדחה ל"ת דועצם לא תשברו בו, אלא אין עשה דוחה לל"ת שבמקדש. רב אשי אמר יקדש עשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, ע"כ. וקשה מאי מקשה יבא עשה נידחה ל"ת הרי העשה מתקיים באכילת בשר קודש המותרת ואילו האיסור הוא בחלק הפסול שאוכל, והרי זה כאברי חטאת שנתערבו באברי עולה. ואעפ"כ הקשו בגמ' מדוע אין עשה דוחה ל"ת.

ואולי קושית הגמ' על בשר חטאת שבלע מחטאת פסולה שבוזה אומרים חטא בחטאת כדי שתזכה בחטאת, ולכן אומרים בזה עשה דוחה ל"ת. אבל בנתערבו אברי חטאת באברי עולה אין אומרים חטא בחטאת כדי לזכות בעולה וכמו שנתבאר בגמ' זבחים וכן היה מותר לשבור עצם בפסח כדי לאכול המוח שאומרים חטא בשבירת עצם בפסח כדי לזכות באכילת פסח.

ה

אכן לפי מה שתירץ רבא שאין אומרים עשה דוחה ל"ת שבמקדש קשה להיפוך, שמוכח שאומרים לאדם חטא בחטאת כדי לזכות בחטאת גם במקום שעובר בל"ת וכמו שכתבו התוס' מנחות מ"ח א' ד"ה חטא ואמאי הרי אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצריך לומר שהסוגיא בגמ' מנחות אזיל אליבא דרב אשי החולק

שנתערבו באברי חטאת שאסור להקריבן והקשו למה לא נאמר חטא בהעלאת אברי חטאת שאסור להעלותן על המזבח מחמת האיסור "כל שממנו לאישים הרי הם בבל תקטירו", כדי שיזכו בהקרבת אברי עולה. וגמ' זו אינה מובנת, שאיך נתיר איסור לאו. ואם הכוונה שהעשה של הקטרת האימורין ידחה לא תעשה של איסור ממנו לאישים הרי בבל תקטירו מה יש להזכיר חטא כדי שתזכה, יש להקשות בפשיטות מאחר שעשה תדחה לא תעשה א"כ למה בנתערבו אברי חטאת באברי עולה לדעת חכמים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה, למה לא נאמר שיקריב הכל ועשה דוחה ל"ת.

החלק

ד

ונראה לומר שעשה דוחה ל"ת מצינו כאותו מעשה עצמו שעושה שמקיים מצוה וגם עובר בלאו כמו מילה בצרעת שבחיתוך הערלה מקיים מצוה ועבירה. אבל באברים שנתערבו ומקריב כולם מקיים העשה באברי העולה ועובר בל"ת באברי החטאת, ובאופן זה אם אומרים עשה דוחה לל"ת, תלוי בזה אם אומרים לאדם חטא כדי שתזכה, גם אומרים עשה דוחה לל"ת. אבל אם הוא באופן שאין אומרים לאדם חטא כדי שתזכה, אז גם עשה לא תדחה לל"ת ולפי"ז הספק אם אומרים לאדם חטא כדי שתזכה הוא בעיקרו ספק דאורייתא לגבי עשה דוחה ל"ת.

אכן לפי"ז יש לעיין כמה שאמרו בגמ' זבחים צ"ז א' ת"ר כל אשר יגע בבשרה יקדש וכו' עד שיבלע בבשרה להיות כמוה, אם פסולה היא תפסל וכו' אמאי נייתי עשה [דואכלו אותה דכשירה] ותדחי את לא

נדחה מחמת המצווה ולכן אסור לעלות באילן ביו"ט ליטול שופר, וא"כ איך מותר להפריש תרומה בשבת הרי אילו היה אסור מהתורה להפריש בשבת לא היה נדחה מכת מצווה שהרי הטעם שאסרו חכמים להפריש תרומה ומעשרות בשבת הוא משום מתקן וכמש"כ המג"א בסימן של"ט סק"ז ומתקן חיובו או משום בונה או משום מכה בפטיש וא"כ איך הותר להפריש תרו"מ עבור חולה שלא יאכל טבל שהרי משום פקוח נפש אין כאן היתר שאין ההפרשה מרפא לחולה ומשום להינצל מאיסור אכילת טבל הרי אין מצוה דוחה לאיסור דרבנן שיש בו משום מלאכה.

הן אמת שדין זה שמותר להפריש טבל עבור חולה לא הביאוהו הפוסקים וכמו שכתב המל"מ בספר פרשת דרכים דרוש י"ח, ואולי הוא מטעם זה שכתבנו. אבל צריך ביאור בגמ'.

ז

ויש לומר שער כאן לא אסרו לעבור על איסור דרבנן כדי לזכות במצווה אלא במקום שלא יקיים המצווה בשב ואל תעשה וכמו בשופר שמונח על האילן שלא התירו לעלות באילן אלא לא יעלה ולא יקיים מצווה בשב ואל תעשה. אבל במקום שאם לא נתיר לו לעבור על איסור דרבנן יעבור איסור תורה כמו בחולה שאם לא נתיר לו לתקן הטבל יאכל טבל, בזה התירו לו לעבור איסור דרבנן כדי לזכות באיסור תורה.

ולפי סברא זו יש לדון במה שכתב בבאר יצחק או"ח סי' ט' ענף א' וענף ג' שמי שיש לו חצי זית מצה של טבל וחצי זית מצה מותרת. שמותר לו לאכול.

על רבא וסובר שעשה דוחה ל"ת שבמקדש ומה שאסור לשבור עצם בפסח כדי לאכול המוח לרב אשי הוא מטעם אחר. והטעם שאפשר להוציא המוח מבלי לשבור העצם על ידי שישים גחלים וישרף העצם וכמו שכתבו התוס' בזבחים צ"ז ב' ד"ה ואחד. ^{אוצר החכמה} **אכן** לפי כל זה אינו מובן מה שכתבו התוס' במנחות מ"ח א' ד"ה חטא שהקשו אמאי אסור לשבור עצם כדי לאכול המוח למה אין אומרים לו חטא כדי שתזכה. ותרצו שלא אומרים כדי שתזכה אלא בהקטרה ולא באכילה. שבהקטרה יש תקנת קרבן ולפי דרכנו לא קשה וכמו שכתבנו שאם אינו דוחה לעשה במקדש איך יעבור איסור לאו כדי לקיים עשה וכן מה שהקשו שם למה אבד הלחם אבדו כבשים ולא שרינן לשוחטן שלא לשמן, וגם בזה יש ליישב שאין היתר לעבור לאו דלא יחשב שעובר מי ששוחט קרבן שלא לשמה כדי שיהיה הקרבן כשר ואף לרב אשי שעשה דוחה ל"ת שבמקדש מ"מ לא מצינו מצוות עשה להקריב קרבן שלא לשמה וצ"ע.

^{10/08/2018}

ו

ובגמ' יומא פ"ג א' ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחילה וכו' טבל ותרומה תנאי היא וכו' אמר רבה היכא דאפשר לתקוני דכו"ע לא פליגי דמתקנינן ומספינן ליה וכו' אפשר לתקוני וכו' פשיטא לא צריכא אלא בשבת [שאפילו הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר יפרישוהו ולא יאכילוהו טבלים] בשבת נמי פשיטא טלטול בעלמא הוא וכו' ע"כ ויש לעיין לפי מה שהעלנו באות כ"ו שאין אומרים לאדם חטא אפילו באיסור דרבנן כל שאילו היה איסור תורה לא היה

גדולה ולפי זה יוצא שכל מי שמכר טבל בחזקת מתוקן מותר לו לעשר בשבת להציל הקונה מאיסור חמור ולא רק במצות שמקיים הקונה מצות אכילת מצה.

ט

ובפרמ"ג סימן תק"ו בא"א אות ח' כתב וז"ל ובליל פסח ובליל סוכות בשכת להפריש מעיו"ט בחלת ארץ ישראל י"ל מפריש ביו"ט דהוי דין תורה ודחי לשבות דאין מפרישין, באין לו לחם אחר. ולאכול בלא חלה דהוי ג"כ דרבנן [היינו בזה"ז שחיוב חלה בא"י הוא מדרבנן כן נראה כוונת הפרמ"ג] והוי בעידנא, ולהפריש קום ועשה ולא בעידנא עיין סימן תמ"ו, יש לומר לתא דחיוב מיתה. כ"ש הוא טוב יותר להפריש וצ"ע עכ"ל. ויש לעיין איך יתכן שמצות אכילת מצה ידחה איסור להפריש חלה ביו"ט מאי שנא משופר המונח על אילן ביו"ט של ר"ה שאסור להוריד כמו שהבאנו לעיל.

ולפי מה שכתבנו באות ל"א שלא התירו רק להוריד שופר מאילן כדי לקיים מצוה [שאם לא יתקע יהיה רק שב ואל תעשה], אבל התירו כדי להתיר האיסור שלא יעבר האוכל באיסור [בידיים] שהרי אם לא יפרישו נתיר לו לאכול טבל וכמו שנראה מהפרמ"ג שיש להתיר לאכול טבל [וכדי לא להגיע לזה נתיר לו להפריש].

אכן זה גופא קשה איך התירו והרי נתבאר שאין עשה של מצה דוחה לל"ת של טבל שאילו היה דאורייתא היה באיסור חיוב מיתה בידי שמים. ואולי הפרמ"ג דעתו שעשה דוחה לא תעשה גם בלא תעשה שיש בה חיוב מיתה בידי שמים ורק איסור שיש בו כרת אין עשה דוחה אותה, או שסובר שאיסור דרבנן נדחה מכח עשה

שלסברא שאינו יוצא בטבל משום שהיא מצוה הבאה בעבירה, יוצא באכל חצי זית מטבל אם אין לו מצה אחרת מטעם עשה של אכילת מצה דוחה איסור חצי שיעור. הגם ששיעור שלם אינו דוחה, זה מטעם שכתב השאג"א שטבל הוא לאו שיש בו מיתה בידי שמים. אבל לחצי שיעור דוחה. אכן להטעם שאמרו בגמ' פסחים שאין יוצאין בטבל משום כל שאין איסורו מטעם בל תאכל חמץ אלא מטעם בל תאכל טבל, אין יוצאין ידי מצה אפילו בחצי זית. מעתה יש לדון מדוע לא נתיר לו להפריש תרו"מ כדי לזכותו שלא יעבור באיסור טבל. ואף שאין בטבל שיעור מ"מ כיון שגם חצי שיעור אסור מהתורה שוב יש להתירו באיסור דרבנן כדי שלא יעבור איסור תורה. אבל אם אין לו אלא כזית מצה טבל בזה אין להתיר לו להפריש תרו"מ שהרי גם אם לא נתיר לו לא יעבור שהרי אסור לאכול מצה מהטבל וכדי לזכותו במצוות אכילת מצה לא התירו לעבור איסור דרבנן וכמו שנתבאר.

ח

ולפי"ז יש לדון מה שהעלה בספר ציץ הקודש בסימן י"ט אות ח' בטעו והפרישו משנה אחת על חברתה ונודע הטעות בשעה שלא היה אפשר להודיע לקונים את המצות, שמותר להפריש תרו"מ ביו"ט מטעם שלא פשעו הקונים ואדרבה המוכר גרם שיעשו הקונים האיסור ואומרים ניחא ליה לחבר למיעבד איסורא זוטא כדי שלא יעבור העם הארץ איסורא רבא. ולפי דרכנו טעם הדבר שמותר לעבור איסור דרבנן אפילו איסור כזה שאילו היה דאורייתא לא היה נדחה מתמת איסור אחר מ"מ מותר לעבור עליו כדי להציל מעבירה

ולפי"ז יש לומר שגם מותר להפריש חלה ביו"ט שעשה של אכילת מצה דוחה לעשה ול"ת של יו"ט מטעם שמחת יו"ט שבאכילת כזית של מצה או כזית לחם בליל סוכות ולכן דוחה. וגם אם יש לו מאכלים אחרים מ"מ נחשב לשמחת יו"ט מה שאוכל כזית מצה.

יא

ובעיקר סברת התוס' שמשום שמחת יו"ט התירו יש לעיין שהא תינת מה שהתירו לשחוט לכתחילה כשיש דקר נעוץ הוא משום שמחת יו"ט שאם לא נתיר לו לכסות יהיה אסור לשחוט וימנע מאכילה שהוא שמחת יו"ט, אבל הדין שסוברים ב"ה שאם אין דקר נעוץ אסור לכתחילה לשחוט ואם עבר ושחט מותר לכסות קשה, שהרי היתר זה לחפור בדקר אינו בא להתיר לו לאכול שהרי גם אם יהיה הדין שאסור לכסות מותר לו לאכול, וא"כ יוצא שהכיסוי אינו גורם שמחת יו"ט. אבל לב"ש לא קשה שהרי מותר לו לכתחילה לשחוט על סמך שמותר לחפור בדקר ואם יהיה אסור לחפור בדקר לא נתיר לו לשחוט ולכן יש היתר לחפור בדקר משום שמחת יו"ט. אבל לב"ה קשה.

ואולי יש ליישב בדוחק שאם יהיה הדין שאסור לחפור בדקר יתכן שיהיה אסור לשחוט גם אם יש דקר נעוץ משום גזירה שמא ישחוט בלא דקר נעוץ ויבטל מצוות כיסוי. אבל אם בדיעבד מותר לחפור בדקר רק שאסור לשחוט לא גזרו שלא לשחוט לכתחילה שמא ישחוט גם כשאין דקר נעוץ, שבזה לא יגרום לביטול מצוה.

יב

ומה שרש"י פירש שפטור חופר גומא

ואינו דומה לשופר שאינו דוחה עשה ולא תעשה שלענין אין עשה דוחה ל"ת ועשה יש לומר שגם איסור מלאכה דרבנן נכלל בגדר זה של עשה ול"ת. אבל מה שאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת יתכן שאיסור דרבנן אינו נגדר כאיסור כרת ומיתה בידי שמים שסוף סוף בדרבנן אין חיוב כרת ומיתה בידי שמים.

י

עוד נראה לומר טעם הפרמ"ג לפי מה שמבואר בגמ' ריש ביצה שמודים ב"ש וב"ה שאם שחט חיה ועוף ביו"ט יחפור בדקר ויכסה ואמרו בגמ' שם ז' ב' אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום והקשו והא קעביד כתישה [לרב יהודה פריך דאמר והוא שיש לו דקר נעוץ אלמא דטעמא דמתניתין לאו משום דאתי עשה דוכסו בעפר ודחי את לא תעשה כל מלאכה אלא משום דכבר חפור ועומד הוא והא קא עביד כתישה שעדיין רגבין מדובקין הם ואינם ראויין לכיסוי אלא א"כ כותשן וכותש תולדה דטוחן הוא ומלאכה היא] אמר ר' חיא בר אשי בעפר תיחות והא קא עביד גומא [וחייב משום בנין] כדר' אבא דאמר ר' אבא החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה [ולא לגומא אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל וכל המקלקלין פטורים]. ובתוס' שם ד"ה ואינו צריך אלא לעפרה משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ותימה דא"כ פטור אבל אסור לכתחילה, ויש לומר דמשום שמחת יו"ט מותר אפילו לכתחילה וא"כ למה לי דקר נעוץ ויש לומר דמ"מ בעינן שיהא מוכן מבעוד יום עכ"ל. והמתבאר מכאן שמשום שמחת יו"ט התירו שיהיה עשה של כיסוי דוחה ל"ת ועשה של יו"ט.

והמלאכת מחשבת עושה תיקון א"כ גם לגבי חופר נאמר כן.

י"ש לומר שבעצם הפטור הוא משום שאין המלאכה צריך לגופה אלא שר"י מחייב, נראה שלא מחייב ר"י אלא במקום שנעשה המלאכה ונעשה גם התוצאה שהיה במשכן אלא שהוא אינו צריך לכך. אבל אם לא נעשה כלל התוצאה שהיה במשכן פטור גם לר"י, והארכנו בסברה זו במקום אחר שכך מוכח ממה שמצינו בשבת מ' שהמכבה גחלת של מתכת פטור גם לר"י ופירש שם רש"י שאין כיבוי במתכת ולא פירש למה אין כיבוי במתכת, ונראה שהטעם כמו שפירש רש"י דף קל"א שבגחלת של מתכת לא נעשה גחלים, הרי שלר"י ג"כ אינו חייב על מכבה אלא בנעשו גחלים אלא שאין לו צורך בגחלים ולפי"ז מובן מה שחופר בו ואינו צריך לעפרה פטור לר"י כיון שלגופא דהיינו הגומא הוא מקלקל אף שמתקן הוא במה שיש לו עפר מ"מ פטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה.

יג

ובפרי מגדים סימן תרכ"ח בא"א אות ו' כתב וז"ל ואין [עולין לה ביו"ט אם עשה סוכה על האילן] עמ"א ועט"ז ותק"ד באם אין לו סוכה אחרת וצ"ע עכ"ל. ובמ"ב שם אות י"ח כתב וז"ל ועיי' בפרמ"ג שמסופק אם אין לו ביו"ט רק סוכה ע"ג בהמה או אילן אם מותר לכתחילה לעלות ע"ש, ובבכורי יעקב מסיק דאסור דחכמים פטרוהו ע"ש עכ"ל. ואין הספר בכורי יעקב תחת ידי ולכאורה דברי הפרמ"ג תמוהים שהרי זהו דומה להא שאין עולין באילן להוריד שופר ומה הפרש יש בין סוכה לשופר. ולפי מה שכתבנו אולי יש לומר שגם

ואינו צריך אלא לעפרה משום מקלקל ולא פירש משום מלאכה שאינה צריכה לגופא, נראה שרש"י בא לפרש שלא יקשה מב"ש וב"ה על ר' יהודה הסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב לכן פירש שגם ר' יהודה פוטר בחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה משום מקלקל, וכן אמרו בגמ' חגיגה דף י' שחפר בור ואינו צריך אלא לעפרה גם לר"י פטור משום מקלקל. ויש להקשות למה נחשב למקלקל והרי צריך לעפרה כדי לכסות ואין זה מקלקל, והרי זה דומה למה שכתבו התוס' תולין א' ד"ה מותר על מה שאמרו שם בגמ' שסכין של עבודה זרה מותר לשחוט בה - מקלקל הוא [ואין זו הנאה שבחייה היו דמיה מרובין מלאחר שחיטה, שבחייה היא עומדת לג' דברים לגדל וולדות ולחרישה ולאכילה] ואסור לחתוך בה בשר - מתקן הוא. ועל זה הקשו התוס' וז"ל מותר לשחוט בה מקלקל הוא אע"ג דבפסחים ע"ג. מחייב לענין שבת גבי שוחט בשבת בחוץ משום תיקון כל שהוא דתקן להוציא אבר מן החי, שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון שיש תיקון פורתא חשיב מלאכת מחשבת שלכך נתכווין אע"פ שקלקולו יתר על תקונו. אבל לענין נהנה מע"ז לא חשיב הנאה כיון דקלקולו יותר מתיקונו עכ"ל. ולפי"ז קשה א"כ למה נחשב מקלקל אם חופר וצריך לעפרה.

ובגמ' חגיגה אולי יש לדחוק שחשיב מקלקל אף שצריך לעפר, דאיירי שיכול להשיג עפר במקום אחר כגון שיחפור בשדה ולא בחצירו שמקלקל החצר לכן חשיב קלקול. אבל ברש"י קשה, שהרי אין לו אפשרות לשחוט עוף אלא אם יחפור בדקר וא"כ הרי זה מתקן כמו שהשחיטה נחשב מתקן מחמת שזקוק לאכילת בשר

לשחוט חיה ועוף בלא כיסוי יש לומר ששלמי שמחה שציותה תורה להקריב ביו"ט אינם נדחים מחמת זה שלא ניתן לסמוך ומקריבין בלא סמיכה משא"כ לשחוט חיה ועוף שאף שיש בהם ג"כ שמחת יו"ט מ"מ אינם בכלל ושמחת שנאמר בתורה על שלמי שמחה, ומטעם זה אסור להקריב שלמים שאינם של יו"ט כמבואר שם בגמ', ולמ"ד שם בביצה שגם לב"ש סומכין על שלמי שמחה אלא שסומכין מערב יו"ט וסברי שתיכף לסמיכה שחיטה אינה מן התורה ניתא בפשיטות.

אכן מה שאמרו בגיטין כ"ח ע"ב שהשולח חטאתו ממדינת הים אין מקריבין אותה משום שאין להקריב לכתחילה בלא סמיכה לא קשה מאי שנא משלמי שמחה שמקריבין בלא סמיכה. אלא שם בגיטין יכול לבוא בעצמו ולסמוך ולהקריב וכמו שכתבו תוס' שם, ולכן אין מקריבין בלא סמיכה היום שהרי אין מצוה להביאם דוקא היום, משא"כ בשלמי שמחה שמצותן היום. ולסברת התוס' רי"ד שם שלכן אין מקריבין בלא סמיכה משום שאינו ראוי לבילה ובילה מעכבת בם אינו דומה לשלמי שמחה שאפשר להקריב למחר קרבן זה ולסמוך ולכן נחשב כראוי לבילה ואין בילה מעכבת בו.

טו

עוד יש לעיין בענין זה בציץ הקודש אם אפשר ליתן לקטן מופלא סמוך לאיש שיפריש ביו"ט חלה על המצות.

לעלות באילן כדי לישב בסוכה יש בזה שמחת יו"ט שהרי אוכל בסוכה ודומה לשוחט עוף שמותר לכסות אם יש לו דקר נעוץ וכמו שכתבנו לעיל. אכן יש לחלק שאם אין לו סוכה מותר לאכול חוץ לסוכה שתשבו כעין תדורו ואם כן אין כאן שמחת יו"ט ואינו דומה לכיסוי דם צפור שאם לא נתיר לו לכסות יאסר לשחוט, משא"כ בסוכה. ואולי הפרמ"ג מתייחס ללילה הראשון שחייב לאכול כזית אחד בסוכה ומדובר שיש לו סוכה אחרת שנוטף ממנה מים מהגשם שירד, והסוכה של האילן היה עליה גג ולא נרטבה ובזה יש שמחת יו"ט שאם לא יעלה יצטרך לחכות עד שיפסק הגשם, אבל הדברים דחוקים מאד וצ"ע.

יד

בגמ' ביצה יט. שנינו ב"ש אומרים מביאים שלמים ואין סומכין עליהם ע"כ. וקשה למה אוסרים ב"ש לסמוך מאי שנא משוחט חיה ועוף שמתירין ב"ש לחפור בדקר ולכסות אף שיש כאן איסור דרבנן שעושה גומא מ"מ התירו כדי לקיים מצות כיסוי ולמה אסרו סמיכה.

ונראה לתרץ שגבי כיסוי אם לא נתיר לו לכסות ממילא נאסור לשחוט ומבטל שמחת יו"ט, אבל סמיכה הרי התירו לשחוט בלא סמיכה וממילא אין כאן היתר של שמחת יו"ט, ומטעם מצוה אין להתיר לעבור איסור דרבנן כמו שלא התירו להוריד שופר מאילן מטעם שאין עשה דוחה ל"ת ועשה של יו"ט. ומה שהתירו לשחוט שלמים בלא סמיכה ולא התירו